

יש לומר לפי הטעם הראשון אפשר להעמיד משנתנו בשעובדים בחנם. ולא היה קשה אלא לרב פפא משום שעלולים ליהנות מהם (עפ"י חזו"א מנחות כט, יט. וע' גם בקרן אורה ובשפת אמת).

דף טו

'כל חלב לה' – לרבות אימורי קדשים קלים למעילה'. אף על פי שהאימורים מיוחדים לה', והיה ראוי שימעלו ללא לימוד מיוחד שהרי הם קדשי ה' – צריך לומר כיון שבתחילת הקדשם לא היו בדין מעילה, שוב אי אפשר לחול בהם דין מעילה אחרי כן, כסברה המוזכרת לעיל (יב). 'מי איכא מידי דמעיקרא לא אית ביה מעילה ולבסוף אית ביה מעילה' (עפ"י גליונות קהלות יעקב. וצ"ע בסוגיא דתמורה לב:).

'אילימא בקדשי בדיק הבית, אפילו כי מתו נמי לא יהא אלא דאקדיש אשפה לבדיק הבית לאו אית בה מעילה...'. התוס' הקשו הלא אשפה ראויה היא להיפדות, לא כן קדשים שמתו אי אפשר לפדותם, שהרי טעונים העמדה והערכה. ותרצו שהגמרא כאן נוקט כפי הדעה שקדשי בדיק הבית אינם בכלל 'העמדה והערכה'. או מדובר כאשר העמדו ונערכו קודם שמתו.

ואולם הרמב"ם פסק (ערכין ה) שגם קדשי בדיק הבית צריכים העמדה והערכה, ואף על פי כן פסק (מעילה ג) קדשי מזבח שמתו יצאו מידי מעילה – משמע שקדשי בדיק הבית שמתו לא יצאו מידי מעילה. והלא אינם ראויים להיפדות, וכקושית התוס'.

ונראה לומר שרק בקדשי מזבח שייך דין 'קדשים שמתו' מפני שעיקר קדושתם היא למצוותם וכיון שאינם ראויים עוד למצוותם פקע מהם תורת קדשי ה', לא כן קדשי בדיק הבית שעל ידי ההקדש נעשים קנין גבוה בעצם הדבר המוקדש, אין הקדשם תלוי במצוותם ולא איכפת לנו במה שאינם ראויים למצוותם [והוא הדין והוא הטעם לענין דין 'נעשית מצוותו' – נראה שאינו שייך אלא בקדשי מזבח ולא בקדשי בדיק הבית] (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי מעילה ב, ה. ובעין זה נקטו עוד אחרונים, בסגנונות שונים, לחלק בין קדשי מזבח ובין קדשי בדיק הבית. ע' מנחת ברוך פו; אור שמח מעילה ה, י; זרע אברהם יא, יד; אבי עזרי (קמא) מעילה ה, יד). או יש לומר לאידך גיסא; לדעת הרמב"ם שקדשי בדיק הבית צריכים העמדה והערכה, לאחר מיתתם אין בהם מעילה כלל, אף לא מדרבנן, שהרי אינם בני דמים כלל. ולכך דייק הרמב"ם לכתוב 'קדשי מזבח' דוקא (קרן אורה).

לכאורה נראה לדחות הדיוק מדברי הרמב"ם, כי יתכן שכתב 'קדשי מזבח' משום שאו הדין פסוק בכל אופן שיצאו מידי מעילה, משא"כ בקדשי בדיק הבית, יש אופנים שלא יצאו – כשאין חסרון 'העמדה והערכה', כגון שנערכו מחיים וכמו שכתבו התוס'. ואולם המשנה-למלך (ערכין ה, יב) דייק מלשון הרמב"ם שלדעתו אין מועילה העמדה והערכה מחיים לפדות לאחר מיתה (וכדברי התוס' בחולין קלה, דלא כתוס' כאן. וע"ע שעה"מ בכורים י, ב; חזו"א בכורות כב, א). ולפי זה אין פדיון לקדשי בדיק הבית בכל אופן, וחזר ונראה הדיוק מלשון 'קדשי מזבח' שכתב הרמב"ם (עפ"י קרן אורה).

יש שכתבו לפרש שגם התוס' מודים לסברת האחרונים הנ"ל, ואעפ"כ נקטו שאין מעילה בקדשי בדיק הבית שאי אפשר לפדותם, ולא משום שאינם ראויים למצוותם – כי טעם זה אינו שייך בקדושת בדיק הבית כאמור – אלא לפי שאין שייך מושג 'דמים' (וממילא 'קדושת דמים') אלא בראוי לפדיון, משום שדבר שאינו שוה למוכרו וליקח דמים בעדו, אינו נחשב 'בר דמים' כלל [כעין שכתב בנתיבות-המשפט (קמא, א) לענין תשלומי נזקין]. וכבר דנו אחרונים בסברה זו ובמסתעף. ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב מו, ז; סוף ספר חדושי מרן רי"ז הלוי; קהלות יעקב ו; בית ישי צג הערה ד; קלה הערה ג; מתן קדש].

עוד יש לתרץ, זה שאמרו שיש מעילה בקדשי בדיק הבית שמתו, היינו כשיש להקדש צורך ושימוש בהם ללא פדיון, כגון להאכיל לבהמת הקדש, אבל קדשי מזבח שמתו לעולם אינם ראויים להקדש (עפ"י חזון איש בכורות יח, יז).

(ע"ב) 'חמשה דברים בעולה מצטרפין זה עם זה: הבשר והחלב והסולת והיין והשמן'. אף על פי שאכלים ומשקים שיעורם אינו זהה, וכלל הוא בידינו כל שאין שיעורם שוה אין מצטרפים – זה רק בדרך שתיה, אבל בדרך אכילה כגון ששרה פתו ביין – שיעורו בכזית. (תוס' זבחים קט. וע"ע שפת אמת).
עוד אפשר שנחשב שיעורם שוה, שהרי רביעית לכשיקרוש יעמוד על כזית, כמו שאמרו בגמרא (קרוך אורה. ואולם לשאר הלכות אוכלים ומשקים אינם מצטרפים כדמשמע במשנה להלן יז: וצ"ע).

'התרומה ותרומת מעשר ותרומת מעשר של דמאי... מצטרפין זה עם זה לאסור ולחייב עליהן את החומש'. בדין היה לפטור מחומש בתרומת מעשר של דמאי, כשם שאין חייבים על מעשר שני שלו (כבמשנת דמאי א, ב), אבל אמרו חכמים אם לא יתחייב עליה חומש יזולו בה (רמב"ם תרומות י, ד עפ"י ב"מ נה. וע"ש בתוס' ובתוס' יום טוב, ובקרוך אורה כאן).

משנתנו לא נקטה צירוף לחיוב מיתה בידי שמים כמויד [ונפקא מינה למעשה בכגון שנתחייב ממון באותה שעה, שנפטר משום 'קם ליה בדברה מיניה' לכמה דעות – ע' כתובות לה] – נראה שנקטה דברים השייכים בכל החמשה דברים, ואילו בתרומת מעשר של דמאי אין מיתה אלא חומש בלבד. אכן הרמב"ם שם נקט גם גם מיתה, וצ"ל דלא קאי אדמאי.

*

'... כידוע דקניני האדם יש להם שייכות עם האדם, דלכן אמרו (פסחים קיב). הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. וכן אמרו (שם) במי שהשעה משחקת מצליח, כי הוא קבוע גם בקניניו, כי הממון נקרא 'מאד' שבוה תוקף חשק האדם וכאשר הוא משעבדו לדבר אחר שחושק עוד יותר אז נקבע גם ברכוש, מאחר שזה כל חשק האדם ועיקר קנינו גם בו נקבע אותו חשק, שזה ענין ההקדש לשמים, ומוקצה לעבודה זרה – שחל על החפץ הענין הנקבע עליו שהוא מוכן בדעת האדם – זה מצד קדושתו וזה מצד ההיפך, רק לפי שכל כח האדם הרי מוסר עצמו לאלוה שלו, הרי כל כוחות האדם שקועים בזה כאשר קנינו מתיחד לאותו דבר הוא חל אותם כוחות גם על הקנינים. וכן בכל דבר שתוקף תשוקת האדם לו ומוציא ממנו על זה...' (מתוך צדקת הצדיק רמט).

דף טז

'לא שנו אלא לענין טומאה אבל לענין אכילה – טהורין בפני עצמן וטמאים בפני עצמן'. הטעם מבואר להלן, לפי שאין איסור חל על איסור, הלכך לא חל איסור נבלה על איסור טמא.
ויש לשאול, לדעת הסובר חצי שיעור מותר מן התורה [ויש אומרים שכך היא דעתו של רב עצמו – ע' במובא בכריתות כב], הלא חצי כזית טמאה – אין בו איסור טמא, ומדוע לא יחול איסור נבלה על חצי זה עם חצי כזית מטהורה?
יש לומר כיון שפשט הכתוב 'לא תאכלו כל נבלה' אינו מדבר בטמאה, שוב מסתבר שלא נאמר בטמאה איסור נבלה כלל, גם לא על חצי שיעור. וכיוצא בזה יש לפרש בכמה סוגיות (עפ"י קרוך אורה).

בהקדש יחיד לבדק הבית – הכל קדוש, העצים השיפוי והנבייה (כמו שפרש"י לענין מקדיש חורש. וכן מפורש בתוספתא מעילה א, יב ובגמרא בתמורה לא: וצ"ע מדוע השמיט זאת הרמב"ם. לקוטי הלכות).

ב. אמר שמואל: בונים בחול, ממעות חולין או בהקפה, ורק בתום הבנין מקדישים. מה טעם, מפני שיש להקדש מעות נדבה של יחידים שהם קדושים, ואין הקדש מתחלל על המלאכה (עתוס). ומדרבנן הוא, במקום שאפשר הדבר. עפ"י חז"א מנחות כח, טו מעילה לה, ה), לכך היו מחללים אותן מעות רק בגמר הבנין ולא על החומרים, כדי שיתחלל על הבנין עם שבו [שהוא כולל גם את מחיר הפועלים] ובכך יימצאו מעות חולין לשלם לאומנים בשכרם.

ואעפ"י שמצינו שנותנים למגיהי ספרים מעות מן הלשכה – זה רק בנדבת צבור, שלב ב"ד מתנה עליהם, אבל בהקדש יחידים אין לומר לב ב"ד מתנה, הלכך אי אפשר לפורעו לאומנים (עפ"י תוס'). ויש אומרים אף בנדבת יחיד, כל שאין תקנה אחרת אומרים 'לב ב"ד מתנה' (ע' בשו"ת דובב מישרים ח"ג קל).

רב פפא פרש טעם אחר; כדי שלא יבואו הפועלים ליהנות מן הבנין בשעת עבודתם, והרי לא ניתנה תורה למלאכי השרת ואי אפשר ליהור שלא להשען ולנוח בצלו וכדו'.

בשו"ת אגרות משה (יו"ד רכט, א) צידד לומר שבבניית ההיכל, היו מקדישים את האבנים לפני בניית הבנין – לדעת הראשונים הסוברים שאסור להכניס כל חולין לעזרה, גם אותם שאין ראויים לעבודה. ואפשר אף לדעת המתירים מן הדין הכנסת חולין, מכל מקום טעמו של רב פפא שמה יישבו עליהם, אינו שייך בהיכל שהרי אין שם ישיבה, ועכ"פ לפי טעם זה אפשר שהיו מקדישים את האבנים מקודם, שאינו נאה להכניס ולבנות במקום הקודש אבנים של חול.

ג. מותר הקטורת שבכל שנה ושנה שאי אפשר להקטירו בשנה החדשה שהרי הוא בא ממעות תרומה הישנה – צריך לחללו תחילה. ובמה היו מחללים? במעות חולין המופרשים לאומנים ושעדיין לא ניתנו להם, הרי שיצאה הקטורת לחולין [והמעות נכנסו לקדושה], נותנים אותה לאומנים בשכרם, ושוב חוזרים ולוקחים אותה ממעות התרומה החדשה. (ועדיף לעשות כן, בדרך מקח וממכר, ולא בחילול גרידא. עפ"י תוס'). מבורר בגמרא שבעצם אפשר לחלל את מותר הקטורת על הבנין קודם שנתקדש (כדברי שמואל שבונים בחול), אלא שלעתים אין בו כשיעור הנצרך והרי לכתחילה יש לחלל ההקדש בשוויו – לכן חיללו על שכר האומנים שהוא מרובה (ואפשר היו מחללים גם על הבנין וגם על שכרם. עתוס). אכן אם הבנין שוה למותר הקטורת – מחללים על הבנין (רבנו גרשום).

ישנה דעה שההקדש מתחלל על המלאכה, ולפי זה אין צריך להפריש מעות לאומנים ולחלל עליהם, אלא מחלל את מותר הקטורת על המלאכה (ע' שטמ"ק כריתות ו).

פרק רביעי; דף טו

כג. א. האם קדשי מזבח וקדשי בדק הבית מצטרפים אלו עם אלו להשלים שיעור לחיוב מעילה ולחיוב אכילת פיגול נותר וטמא?

ב. אלו דברים מצטרפים זה עם זה לחיוב העלאת-חוץ; לחיוב אכילת פיגול נותר וטמא; ולאפשרות זריקת הדם על הזבח שאבד או נטמא?

ג. אלו דברים מצטרפים עם התרומה לאסור ולחייב את החומש?

א. קדשי מזבח וקדשי בדק הבית מצטרפים אלו עם אלו לשיעור מעילה לאוכל או לנהגה משניהם. כמו כן קדשי מזבח מצטרפים זה עם זה לחייב עליהם משום פיגול או משום נותר או טמא, כגון שאוכל משני פיגולים כזית. צירוף פיגול ונותר – ע' להלן יד.

ב. הבשר, החלב, הסולת, היין והשמן שבעולה – מצטרפים זה עם זה לחיוב העלאה בחוץ ולחיוב פיגול נותר וטמא. ובתודה, גם הלחם מצטרף עמהם.

'פיגול' – לאו דוקא, שהרי אין חייב משום פיגול על מנחת נסכים, מלבד לדעת ר' מאיר הנסכים הבאים עם הזבח חייבים עליהם משום פיגול (עפ"י תוס' זבחים קט). בקרבנות הנאכלים, אין הבשר מצטרף עם האימורים להעלאת חוץ (שהרי אין חייבים משום מעלה בחוץ אלא על הראוי לפנים. זבחים קט), אלא לחיוב פיגול נותר וטמא בלבד (הלכך כחצי זית בשר וכחצי זית אימורים, מצטרפים לחייב עליהם משום 'טמא'. עפ"י רמב"ם פסוה"מ יח, כא). התוס' בזבחים (קט) כתבו שלענין העלאה בחוץ אין מצטרפים אלא עולה ואימורים ולא כל החמשה-דברים. גם הרמב"ם לא הזכיר צירוף החמשה לענין מעלה בחוץ, ודלא כרש"י ורע"ב כאן (עפ"י תו"ט).

שני קרבנות אינם מצטרפים לכזית (קין אורה זבחים קט).

לשיטת רבי יהושע שאין זורקים את הדם כשלא נשאר משאר הקרבן כלום, אין הבשר והאימורים מצטרפים לכזית לזרוק את הדם אלא בעולה בלבד שכולה כליל והבשר כמוהו כאימורים. מנחת נסכים הבאה עם הזבח, אינה מצטרפת עמו לכזית לזרוק את הדם, ואפילו כולה קיימת לא יזרוק אם אין בבשר כזית.

ג. התרומה, תרומת מעשר, תרומת מעשר של דמאי, חלה וביכורים – מצטרפים זה עם זה לאסור (שאם נפל מכולן לתוך עיסה של חולין ויש במה שנפל כדי לחמץ – אסרוה. רש"י), ולחייב חומש את האוכל מכולן שוה פרוטה (או כזית. ערש"י ורע"ב ורש"ש; רמב"ם תרומות יד, ד) – שכל אלו נקראים 'תרומה' והרי שם אחד לכולן.

א. הרמב"ם (תרומות יד) הוסיף שמצטרפים גם לחיוב מיתה במזיד. ופשוט שאין בכלל זה תרומת מעשר של דמאי, שאינה אלא מדבריהם.

ב. תרומת לחמי תודה; יש מי שכתב שגם אם ננקוט שחייבים עליה חומש, אינה מצטרפת עם שאר התרומות לחיוב חומש (עפ"י מקור ברוך ח"א טו).

כד. א. האם קדשי מזבח שיש בהם אכילת כהנים או ישראל, יש בהם מעילה מן התורה?

ב. האם יש מעילה בקדשי בדק הבית שמתו?

א. קדשי מזבח שיש בהם אכילת בני אדם – יש בהם מעילה מן התורה, מלבד באותם חלקים שכבר הותרו לאכילה, כמבואר בראש המסכת (ואיש כי יאכל קדש (רש"י). כל חלב. עתוס').

ב. קדשי בדק הבית שמתו – מועלים בהם מן התורה, הואיל וקדושים לדמיהם הרי לא גרעו ממקדיש אשפה.

מבואר בתוס' שלפי הדעה שקדשי בדק הבית בכלל 'העמדה והערכה' הם, אם לא נערכו בחייהם לצורך פדיון, שוב אינם נפדים ואין בהם מעילה. והרמב"ם פוסק שגם קדשי בדק הבית בכלל העמדה והערכה, וגם מדייקים האחרונים מדבריו שסובר שאין מועילה העמדה והערכה מחיים כדי לפדותו לאחר מיתה – ולפי"ז יש אומרים בדעתו שקדשי בדק הבית שמתו אין בהם מעילה אף לא מדרבנן. ויש אומרים לאידך גיסא, שגם אם לא נעמדו ונערכו, יש מעילה בקדשי בדק הבית שמתו מדאורייתא.

דף טז

- כה. א. האם הנבלות מצטרפות זו עם זו לטומאה ולחייב את האוכלם?
 ב. האם בהמה טמאה שמתה אסורה משום 'נבלה'? האם בשר טמאה מן החי אסור משום אבר מן החי?
 ג. האם אבר מן החי מצטרף עם נבלה לחיוב אכילה או לטומאה?
- א. נבלות של בהמות טהורות מצטרפות זו עם זו לכזית, לחייב את האוכלם משום נבלה, וכן לטמא טומאת נבלות. וכן נבלות של טמאות מצטרפות זו עם זו לטומאה ולחייב עליהם משום 'טמא'. [ומשום 'נבלה' – מחלוקת אם חייבים עליהן, כדלהלן].
- צירוף נבלה של בהמה טמאה עם של טהורה; לרב, מצטרפים לענין טומאה ואין מצטרפים לענין אכילה, לפי שאיסור נבלה לא חל על איסור טמאה, והרי כל אחד מן החצאים אסור משם אחר. ללוי, מצטרפים גם לאכילה. ולרב אסי – אין מצטרפים. יש אומרים לדעתו שאפילו לענין טומאה אין מצטרפים (הואיל ולענין אכילה אין להם צירוף (תוס'), או מפני שחילקן הכתוב. אחרונים), ויש אומרים שלענין טומאה מצטרפים, כרב.
- מבואר בגמרא שלדעת התנא הסובר איסור חל על איסור, מצטרפים טמאים וטהורים גם לענין אכילה.
- א. לפרש"י, טעמו של לוי שמצטרפים, כי סובר איסור חל על איסור. והתוס' כתבו שאף אם בעלמא אין איסור חל על איסור, סובר לוי שנבלה חלה על טמאה, שהרי אמרה תורה שהנבלה חלה על איסור חלב.
- ב. הרמב"ם פסק כרב שטמאה וטהורה מצטרפות לטומאה ולא לאכילה. והראב"ד סובר שהלכה כלוי.
- ג. נבלות בהמה חיה ועוף טהורים מצטרפים. בהמה וחיה טמאות – מצטרפות, אבל עוף טמא ודגים טמאים אינם מצטרפים, שהרי כל אחד לאו לעצמו (עפ"י רמב"ם מאכ"א ד, יז).

מבואר בסוגיא, שאיסורים משני שמות אינם מצטרפים זה עם זה להשלמת שיעור. ואולם יוצא מן הכלל הזה נבלה וטרפה, שכתב הרמב"ם (מאכ"א ד, יז עפ"י ספרי ראה; ירושלמי גזיר ו, א) שמצטרפים (וע"ע אחיעזר ו, ב).

- ב. לרב ולרב אסי, איסור נבלה לא חל על בהמה טמאה, וכדעת התנאים שאין איסור חל על איסור. ללוי – חל.

כאמור, רש"י (כאן ובכריתות יד רע"א) פרש שלוי סובר איסור חל על איסור. והתוס' (כאן ובמכות טז:) פרשו שאפילו בעלמא אינו חל כאן חל. וכן נראית דעת הראב"ד שפסק כלוי (וע"ע בענין זה, ובחלות איסור נבלה על עוף טמא – מהרש"ל ומהרש"א חולין ק; שטמ"ק כריתות יד אות א; שער המלך איסור"ב יז; רש"ש כאן; אחיעזר ח"ב ו, ג-ד).